

Environmentálna výchova

- prierezová téma v predmete NV/N

A: VŠEOBECNÉ CIELE

- vnímať život ako najvyššiu hodnotu, stvorenie ako dar, človeka ako dielo Božej lásky
- hodnotiť vzťahy medzi človekom a jeho životným prostredím a rešpektovať ich
- chrániť a mať v úcte prírodu ako Božie stvorenie
- chápať základné ekologické súvislosti a environmentálne problémy
- rešpektovať požiadavky na kvalitné životné prostredie

B: VYBRANÉ TEMATICKÉ CELKY Z iRVP

(korelácia obsahu predmetu s prierezovou témou)

Základné školy – 1. stupeň				
Prvý roč. Svet, v ktorom žijem Život a smrť	Druhý roč. Stvorenie Človek ako Boží obraz Boh nám zveril zem a my ju chránime Čisté srdce Osobný majetok	Tretí roč. Podobenstvo o horčičnom semienku Rozvoj mravného cítenia Hriech a jeho dôsledky Nasýtenie-zázrak rozmn.chlebov	Štvrtý roč. Cesta do sveta, v ktorom žijem Zaslúbená zem Podobenstvá Zázraky	
Základné školy – 2. stupeň				
Piaty roč. Prvé stránky SP Miesto modlitby Potreba slávenia v živote človeka Obetný kult Obeta Ježiša Krista	Šiesty roč. Mýtický obraz sveta Stvorenie sveta- biblický príbeh Hranice človeka Zodpovednosť za druhých Sociálny hriech	Siedmy roč. Hranice slobody- Desatoro Sloboda a zodpovednosť	Ôsmy roč. Zodpovednosť za prijaté dary Dôstojnosť človeka Ľudskosť Hodnota ľudskej práce	Deviaty roč. Zodpovednosť
Stredné školy				
Prvý roč. Zjavenie Boha v biblických dejinách Formovanie svedomia Pôvod dôstojnosti človeka v jeho stvorení		Druhý roč. Hodnoty a hierarchia hodnôt Životný štýl Stvorenie sveta Veda a viera Životné prostredie		

C: NÁVRH PRÍRUČIEK A POMOCNEJ LITERATÚRY PRE UČITEĽA NV/N

EKO-OKO – metodická príručka	Metodická príručka pre všetky ročníky ZŠ, ponuka 8 katechéz pre každý ročník (2 katechézy pre každé ročné obdobie), ponúka možnosť prepojiť s obsahom Rámcového vzdelávacieho programu podľa jednotlivých ročníkov, viď. Príloha č. 1
LAUDATO SI - encyklika	Pápež František, 2015, viď. Príloha č. 2 a 3
Jostein Gaarder : Anna - príbeh o klíme a životnom prostredí – beletria	Svet budúcnosti vyzerá celkom inak. V rodinnom sade stoja rodičia na rebríku a štetcom opel'ujú stromy, pretože včely už vyhynuli. Dva svety, dva pútavé príbehy – ten súčasný aj ten v budúcnosti – sa prelínajú a čitateľov držia v napätí. Kto je v skutočnosti dievča so zvláštnym menom Nova? Je to Anna pred sedemdesiatimi rokmi? No ale ako mohla prababička vedieť, ako sa bude volať jej vnučka?

Prílohy

Príloha č. 1 : EKO-OKO – prehľad tém

1. stupeň ZŠ

R.	Téma – Hlas Božieho slova (v nižších ročníkoch parafrázovať)
1.	Obdiv a poznávanie rastlín a zvierat – Boh nás má rád
2.	Základné poznatky, odlesňovanie – Boh všetko múdro urobil a zariadil
3.	Radosť zo života, prírodné zdroje – Vďačnosť Bohu
4.	Príbehy zo života prírody – Nevďačnosť človeka voči Bohu prejavovaná ohrozovaním života na zemi

2. stupeň ZŠ

Roč.	Téma – Hlas Božieho slova (vo vyšších ročníkoch citovať)
5.	Jedinečnosť života, znečistenie ovzdušia – Zodpovednosť človeka za Boží dar života
6.	Základy ekológie – týka sa všetkých, ale zvlášť kresťania by mali byť príkladom
7.	Človek v prírode, urbanizácia – Boží príkaz: „Podmaňte si zem!“
8.	Zem, naša spoločná kozmická loď – Evanjelium života
9.	Populačná explózia – Ekológia života človeka – čo učí KKC?

3. stupeň – gymnáziá, SOŠ

Roč.	Téma – Hlas CIRKVI
1.	Biodiverzita – Božie slovo a ekologická zodpovednosť človeka Odlesňovanie, erózia – Čo hovoria dokumenty Cirkvi o zodpovednosti človeka
2.-5.	Zhrnutie problematiky a teologický pohľad Využívanie zdrojov – Úloha človeka pred Bohom, svedomie

Príloha č. 2 : Komentár Juraja Vitteka k encyklike LAUDATO SI, pripravené pre Vatikánsky rozhlas – 18.6.2015

Po encyklike *Lumen fidei* a po apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* dnes, 18. júna 2015, vychádza ďalšia encyklika pápeža Františka s názvom *Laudato si'* o starostlivosti o “spoločný dom”, ktorým je stvorenstvo. Včera pri generálnej audiencii pápež František apeloval na to, aby sme prijali s otvoreným srdcom tento dokument, ktorý je v línii so sociálnym učením Cirkvi. Netrepezlivo očakávaný dokument už dopredu vyvolal v niektorých kruhoch znepokojenie. Otázky životného prostredia totiž už dávno nie sú otázkami, ktoré zaujímajú pár aktivistov, ale vstupujú do ekonomických a politických záujmov. Dokument vychádza v roku dôležitých udalostí pre ekologické otázky: v apríli tohto roku sa uskutočnil vo Vatikáne kongres, ktorý otvoril generálny sekretár Organizácie spojených národov a ktorý niesol názov “Chrániť zem, dať dôstojnosť ľudstvu. Morálne rozmery klimatických zmien a udržateľného rozvoja”. V júli tohto roku sa Spojené národy stretnú na 3. konferencii o financovaní rozvoja v etiópskej Adis Abeba. V septembri na generálnom zasadnutí Organizácie spojených národov v Paríži sa bude hľadať dohoda o sérii dôležitých otázok o udržateľnom rozvoji. A v decembri bude ešte v Paríži konferencia o klimatických zmenách, kde sa majú hľadať plány a záväzky pre jednotlivé vlády pre spomalenie alebo zníženie globálneho otepľovania.

Niektorí nazývajú pápeža Františka už teraz najzelenším pápežom. Aj v tomto prípade chcú vidieť opäť pápeža Františka v Cirkvi ako revolucionára. On sám však apeloval na to, že jeho encyklika je v línii so sociálnou náukou Cirkvi predchádzajúcich pápežov. Ekologická náuka Cirkvi, nazvime tak túto dôležitú časť sociálnej náuky Cirkvi, sa postupne rozvíja už desaťročia. Prvýkrát jej však je venovaná celá encyklika. Už v roku 1972 pápež Pavol VI. v jednom liste adresovanom Konferencii Spojených národov o ľudskom prostredí v Štokholme napísal: “Dnes

sa už jasne vynára vedomie, že človek a jeho prostredie už sú viac než kedykoľvek predtým neoddeliteľné. [...] Ale všetky technické riešenia zostávajú neúčinné, ak nie sú sprevádzané obnoveným vedomím nevyhnutnosti radikálnej zmeny mentality. [...] Ako tu nevyzdvihnúť nehynúci príklad svätého Františka Assiského a nespomenúť veľké kresťanské kontemplatívne osobnosti, ktoré ponúkajú svedectvo vnútornej harmónie získanej v rámci dôverného spoločenstva s rytmiami a zákonmi prírody? [...] Spravovať stvorenie znamená pre ľudstvo nie zničiť ho, ale zdokonaľiť. Nepremeniť svet na neobývateľný chaos, ale na krásny a usporiadaný príbytok v úcte ku všetkému.“ V encyklike *Octogesima adveniens* Pavol VI. poukázal na konkrétne ekologické problémy, ktoré sa stávajú otázkami týkajúcimi sa celého ľudstva. II. vatikánsky koncil v konštitúcii *Gaudium et Spes* pozval k tomu, aby sme prekonalí vlastnícky postoj k zemi a zdôraznil všeobecné určenie dobier.

Ján Pavol II. sa ekologickým témam venoval vo viacerých encyklikách, príhovoroch a posolstvách, kde postupne pomenúval jednotlivé nebezpečenstvá: nedostatok úcty k prírode, nezriadené využívanie prírodných zdrojov, nezodpovedné používanie vedeckého a technologického rozvoja, znečisťovanie životného prostredia, ničenie živočíšnych a rastlinných druhov, znepokojenie z impozantných možností biologického výskumu. Ekológia zaberá celú kapitolu Kompendia sociálnej náuky Cirkvi. Ekologické témy zaznievali aj v príhovoroch na svetových dňoch mládeže. Pápež Benedikt XVI. napísal vo svojom posolstve pre svetový deň pokoja: „Ak chceš pestovať pokoj, chráň stvorenstvo“. Upozornil, že úpadok životného prostredia je dôsledkom ničenia rovnováhy vo vzťahu medzi ľuďmi a stvorením a ničenia jednoty ľudstva s Bohom. Klimatické zmeny, postupné ničenie ornej pôdy, znečistenie pitnej vody, strata biologickej diverzity, odlesňovanie, vyvolané prírodné extrémny, to všetko sa týka ľudských práv, práva na život, na potravu, na pitnú vodu, na zdravie a rozvoj. Benedikt XVI. zdôrazňuje potrebu hlbokej zmeny mentality, životného štýlu i ekonomického rozvoja, ktoré by boli citlivé na ochranu stvorenstva. Ekológia prírody sa musí začať ekológiou človeka. Človek má nielen slobodu, ale má aj svoju prirodzenosť, ktorú treba rešpektovať. Ekológia človeka musí s obnoveným presvedčením potvrdiť nedotknuteľnosť každého ľudského života v každej fáze jeho vývinu a postavenia, dôstojnosť ľudskej osoby a nenahraditeľného poslania rodiny, v ktorej sa vychováva človek k láske k blížnemu a k úcte k prírode.

Závažné ekologické témy sú dnes zaťažené mnohými ideológiami, politickými a ekonomickými záujmami, pseudonáboženským a panteistickým prístupom k prírode. Svet potrebuje v tejto rozhodujúcej chvíli počuť prorocký hlas, ktorý dokáže s odvahou a prezieravosťou ukázať smer. Pápež František aj v tomto naplnia svoju dejinnú úlohu v duchovnom dedičstve svätého Františka Assiského (od ktorého pochádza aj názov encykliky) a v línii sociálneho učenia svojich predchodcov. Slovo ekológia je odvodené od gréckeho „oikos“, teda dom. Pápež František apeluje na tento náš spoločný dom. Tento náš «dom» sa rúca a to škodí každému, zvlášť tým najchudobnejším. Apeluje na zodpovednosť, založenú na úlohe, ktorú dal Boh človeku v stvorenstve: «obrábať a strážiť» tú «záhradu», do ktorej ho umiestnil (porov. Gen 2,15). To je kresťanský postoj k ekológii. Človek sa nemá vzdať úlohy byť nad prírodou, a nemá tak upadnúť do novopohanského panteizmu, ktorý uctieva prírodu. Ale človek ani nie je nad prírodou ako svojvoľný pán a ničiteľ, ale ako strážca, ktorý dostal od Stvoriteľa zodpovednosť a poslanie chrániť stvorenstvo.

Všetci potrebujeme scitlivieť pre ekologické otázky vo svetle rozumu i viery, potrebujeme zmenu mentality, štýlu života a zodpovednosť. Pápež sa chce prorocky opäť prihovárať k našim srdciam. Čítajme novú encykliku s učenlivosťou srdca a prosme, aby jej posolstvo bolo prijaté zvlášť u tých, ktorí nesú najviac zodpovednosti za celé ľudstvo.

Príloha č. 3 : Homília P. R. Cantalamessu k sláveniu Liturgie slova v Deň stvorenia 2.9.2015

Vatikán 2. septembra (RV) V spoločenstve a súčasne s bratmi pravoslávnyimi, ale aj so všetkými ľuďmi dobrej vôle, sa Katolícka cirkev podľa vôle pápeža Františka zjednotila včera večer pri slávení Dňa modlitieb za starostlivosť o stvorenie. Na historicky prvom slávení Liturgie slova tohto druhu, ktorému predsedal Svätý Otec v Bazilike sv. Petra, sa zúčastnili pútnici i zástupcovia Rímskej kúrie. Avšak na pozvanie Svätého Otca obnoviť svoje povolanie ako „správcov Božieho diela“ reagovali v Európe a vo svete mnohé cirkevné spoločenstvá modlitbami a inými iniciatívami.

Po čítaní z knihy Genezis o stvorení sveta zaznel krátky úryvok z encykliky *Laudato si'* a následne úryvok z Evanjelia podľa sv. Matúša o tom, že nemôžeme slúžiť Bohu aj mamone a že sa nemáme strachovať o zajtrajšok. O stvorení, vzájomnej závislosti a zodpovednosti človeka za vesmír hovoril v homílii pápežský kazateľ páter Raniero Cantalamessa OFM Cap. Zdôraznil, že na počiatku súčasnej ekologickej krízy je nesprávny výklad slov z prvej kapitoly knihy Genezis o podmanení si zeme človekom. Poukázal pritom na zaujímavé skutočnosti, vyplývajúce z etymológie slova «pán», z istej hierarchie života v prírode, či z geografických údajov o znečistení planéty:

„To, že zneužívanie moci človekom nad stvorenstvom nie je biblickou víziou, dokazuje mapa znečistených miest planéty. Miesta, kde je rozšírené náboženstvo vychádzajúce z Biblie či iné náboženstvá totiž nie sú miestami surovej, na zisk orientovanej industrializácie či korupcie, ktorá umlčíava všetky protesty a vzdoruje akejkoľvek moci.“

V nadväznosti na úryvok z Matúšovho evanjelia, ktorý hovorí o tom, že nemáme byť ustarostení nad zajtrajškom (6,25-34), vysvetlil našu povinnosť byť ustarostení o zajtrajšok tých, čo prídu po nás:

„Adolph von Harnack, veľký učenec kresťanského staroveku, napísal, že pokiaľ ide o nás samých evanjelium nás chce mať odpútaných od pozemských dobier; no keď ide o nášho blížneho, evanjelium nedovoľuje ani len pomyslieť na prípadný nezaujem a žitie z ruky do úst. „Klamlivý princíp ‚slobodnej hry síl‘, ‚ži a nechaj žiť‘ – lepšie povedané: ži a nechaj umrieť – je v otvorenej opozícii k evanjeliu.“

Následne páter Cantalamessa položil otázku, čomu nás učí sv. František z Assisi:

„Sv. František nám ukazuje cestu radikálnej zmeny nášho vzťahu k stvorenstvu: spočíva v tom, že sa od vlastníctva prejde ku kontemplácii. Objavil odlišný spôsob ako sa dá tešiť z vecí – namiesto zmocnenia sa ich, kontemplotvať ich.(...) Isteže, vízia sv. Františka nebola víziou ekologického problému globálneho a celoplanetárneho charakteru, ale skôr víziou lokálnou a bezprostrednou. Myslel skôr na to, čo môže urobiť on sám, či eventuálne jeho spolubratia. Aj v tomto smere nás však môže niečomu naučiť. Jeden zo súčasných moderných sloganov znie: „Thinkglobally, actlocally“ čo v preklade znamená „Mysli globálne, ale konaj lokálne“.

Plné znenie homílie pátra Raniera Cantalamessu

1. Naplňte zem a podmaňte si ju

„Boh ich požehnal a povedal im: ‚Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe po zemi!‘“ (Gn 1,28)

Tieto slová vyvolali v súčasnosti silnú kritiku. Pripisujú totiž človeku, ako ktosi napísal, neobmedzenú vládu nad zvyškom prírody a stoja tak na pozadí aktuálnej ekologickej krízy. Vzťah človeka a vesmíru podľa starovekého uvažovania, najmä toho gréckeho, kde je človek v službe kozmu, a nie kozmos v službe človeku, sa tak obrátil úplne hore nohami.

Myslím si, že táto kritika, ako mnohé iné podobné prechmaty s biblickým textom, vyplýva zo skutočnosti, že sa slová Biblie často vysvetľujú vo svetle svetských, pre Bibliu cudzích kategórií.

Nariadenie „panujte“ nemá v Biblii ten istý význam, ako mimo nej. Konečným vzorom dominus, pána, je pre Bibliu Boh sám, Pán a otec, a nie politický vládca, ktorý vykorisťuje svojich podriadených.

Božia vláda nad stvoreniami nie je zameraná na vlastné záujmy, ale na záujmy samotného stvorenstva, ktoré Boh tvorí a opatruje. Vidieť tu jasný paralelizmus: tak ako je Boh dominus (pánom) človeka, tak má byť človek dominus (pánom) zvyšku stvorenstva, t. j. má byť zaň zodpovedný a má ho opatrovať. Človek bol stvorený, aby bol „na obraz a podobu Boha“, nie na podobu ľudských pánov. Zmysel panovania človeka je vysvetlený v Písme krátko nato: „I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, by ho obrábal a strážil [= opatroval; pozn. prekl.]“ (Gn 2,15). Veľmi dobre to vyjadruje štvrtá Eucharistická modlitba, obracajúca sa na Boha slovami:

„Človeka si stvoril na svoj obraz a dal si mu na starosť celý svet, aby vládol nad všetkým tvorstvom a slúžil iba tebe, svojmu Stvoriteľovi.“

Viera v Boha, Stvoriteľa, a v človeka utvoreného na obraz Boží, teda nepredstavuje pre stvorenstvo nijakú hrozbu, ale je tou najsilnejšou zárukou. Človek totiž nie je absolútnym pánom nad ostatným stvorenstvom; musí si zodpovedne uvedomovať, čo dostal. Ide tu teda o prehistorickú aplikáciu podobenstva o talentoch: talentom je zem, ktorú sme všetci spoločne dostali a za ktorú musíme i spoločne niesť zodpovednosť.

Mimobiblická myšlienka idylického vzťahu medzi človekom a kozmom je literárnou invenciou. Podľa prevládajúceho názoru pohanských filozofov gréckeho obdobia, v nadväznosti na Platónovo učenie, sa stvorenie materiálneho sveta pripisovalo druhostupňovému božstvu (Deuterostheos, alebo Demiurg), alebo, priamo, ako hovorieval Marcion, zlému božstvu, odlišnému od Boha zjaveného Ježišom Kristom. Túžbou bolo oslobodiť sa od matérie (hmoty), nie materiú oslobodiť. Ide o víziu, ktorá v čase Františka z Assisi oživala v heretickom učení katarov.

To, že zneužívanie moci človekom nad stvorenstvom nie je biblickou víziou dokazuje mapa znečistených miest planéty. Miesta, kde je rozšírené náboženstvo vychádzajúce z Biblie či iné náboženstvá, totiž nie sú miestami surovej, na zisk orientovanej industrializácie či korupcie, ktorá umlčiava všetky protesty a vzdoruje akejkolvek moci.

Biblické rozprávanie popri silnom tvrdení, že ľudia a veci pochádzajú z jedného jediného princípu, osvetľuje i hierarchiu dôležitosti, ktorá je hierarchiou samotného života a ktorú vidíme vpísanú do celej prírody. Neživá príroda slúži tej živej, nakoľko ju živí, rastlinstvo slúži živočíšstvu (vôl požiera trávu, nie opačne!), a všetky tri sú v službe človeku ako stvoreniu obdarenému rozumom.

Uvedená hierarchia je v prospech života, nie proti nemu. Násilie sa pácha na živote, napr. vtedy, keď sa za nehorázne peniaze kupujú zvieratá (no nie tie, ktorým hrozí vyhynutie!), zatiaľčo sa pred vlastným zrakom nechávajú hladom a chorobami umierať malé deti. Kde-kto by chcel hierarchiu bytia, tak ako ju hlása Biblia a ktorá je vlastná prírode, úplne zrušiť. Došlo sa dokonca tak ďaleko, že sa už špekuluje a predpovedá svet, v ktorom v budúcnosti už viac nebude existovať ľudský druh, považovaný za škodlivý pre zvyšok stvorenstva. Nazýva sa to „hlbková ekológia“. Avšak ide o nezmysel. Bolo by to akoby bol jeden obrovský orchester zredukovaný len na hranie nádhernej symfónie, ale v úplnom prázdne, kde niet nikoho, kto by ju mohol počúvať a i samotní hráči orchestra boli dokonca hluchí.

Ako oblažujúco v tomto kontexte zaznievajú slová Žalmu 8, ktoré si pri dnešnej modlitbovej vigíli chceme osvojiť:

„Keď hľadím na nebesia, dielo tvojich rúk, na mesiac a na hviezdy, ktoré si ty stvoril:

čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš? Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov, slávou a ct'ou si ho ovenčil a ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk. Všetko si mu položil pod nohy: ovce a všetok domáci statok

aj všetku poľnú zver, vtáctvo pod oblohou a ryby v mori i všetko, čo sa hýbe po dne morskom. Pane, váš Vládca, aké vznešené je tvoje meno na celej zemi!

2. Byť ustarostení nad zajtrajškom, ale nie?

Prejdime teraz k úryvku z Evanjelia, ktorý sme počuli:

„Preto vám hovorím: Nebuďte ustarostení o svoj život, čo budete jesť, ani o svoje telo, čím sa zaodujete. Či život nie je viac ako jedlo a telo viac ako odev? Pozrite sa na nebeské vtáky... Pozrite sa na poľné ľalie, ako rastú. ... Nebuďte teda ustarostení a nehovorte: ‚Čo budeme jesť?‘ alebo ‚Čo budeme piť?‘ alebo ‚Čo si oblečieme?‘ ... Preto nebuďte ustarostení o zajtrajšok; zajtrajšok sa postará sám o seba. Každý deň má dosť svojho trápenia“ (Mt 6,25-34).

V tomto prípade sa ľudské námietky stávajú chórom protestujúcich hlasov. Ako si nerobiť starosti nad zajtrajškom? Nie je to práve to, čo navrhuje sám ekologizmus a pápež František vo svojej encyklike *Laudato si'*? Je dobré, že niekedy reagujeme na Ježišove slová týmto spôsobom; je to totiž vždy príležitosť objaviť v jeho slovách niečo nové.

Predovšetkým je tu potrebné upresnenie. Ježiš sa danými slovami neobracia na všetkých bez rozdielu, ale na tých, ktorých volá k radikálnemu nasledovaniu stať sa jeho spolupracovníkmi pri hlásaní Kráľovstva, stať sa podobní jemu, ktorý nemá kde hlavu skloniť. Tých, čo v tomto aspekte dôverujú prozreteľnosti nebeského Otca a nerobia si starosti nad zajtrajškom, Ježiš ubezpečuje (a dvojtisícročné dejiny to dosvedčujú), že síce na poslednú chvíľu, no predsa len dostanú všetko nevyhnutné.

Avšak tieto Ježišove slová sú určené aj všetkým nám. Hovoria totiž: nebuďte ustarostení o váš zajtrajšok, ale buďte ustarostení o zajtrajšok tých, čo prídu po vás! Nepýtajte sa: „Čo budeme jesť? Čo budeme piť? Čo si oblečieme?“. Ale skôr sa pýtajte: „Čo budú jesť? Čo budú piť? Čo si oblečú naše deti, budúci obyvatelia tejto planéty?“.

Adolph von Harnack, veľký učenec kresťanského staroveku, napísal, že pokiaľ ide o nás samých evanjelium nás chce mať odpútaných od pozemských dobier; no keď ide o nášho bližného, evanjelium nedovoľuje ani len pomyslieť na prípadný nezájum a žitie z ruky do úst. „Klamlivý princíp ‚slobodnej

hry síl', „ži a nechaj žiť“ – lepšie povedané: ži a nechaj umrieť – je v otvorenej opozícii k evanjeliu“ . Nanešťastie však o tomto princípe „ži a nechaj umrieť“ nikto nahlas nehovorí, no mnohí ho v skutočnosti praktizujú. V mnohých prípadoch si sám Ježiš robil starosti o to, aby dal ľuďom jesť a preto rozmnožuje chlieb a ryby a nakoniec nariaďuje pozbierať odrobinky „aby nič nevyšlo nazmar“ (Jn 6,12). Slová, ktoré by si bolo treba osvojiť ako motto proti plytvaniu, predovšetkým plytvaniu potravou. V skutočnosti triafa evanjeliový úsek do živého – presne tak isto ako to robí pápež František vo svojej encyklike – keď začína slovami: „Nemôžete slúžiť aj Bohu, aj mamone“. Nikto nemôže slúžiť záležitosti chrany stvorenstva, ak mu chýba odvaha prstom ukazovať na hromadenie prehnaného bohatstva v rukách niekoľkých a na peniaze ako jeho mierku.

Aby bolo jasné: Ježiš nikdy neodsúdil bohatstvo ako také. Zachejovi dovolil ponechať si polovicu z jeho značného majetku; medzi jeho priateľmi bol Jozef z Arimatei opísaný ako „zamožný človek“ (Mt 27,57). To, čo Ježiš odsudzuje, je „nespravodlivá mamona“ (Lk 16,9), nadobudnutá na úkor druhých, ovocie korupcie a špekulácií, mamona hluchá k potrebám chudobných: ako napr. majetok bohatého zhýralca z podobenstva, ktorým už dnes, mimochodom, nie je jednotlivec, ale celá pologuľa.

3. Čo nás učí sv. František z Assisi

Teraz trochu pozornosti venujeme aj sv. Františkovi z Assisi a jeho oslavnej piesni na stvorenstvo, ktorú si pápež František šťastným vnuknutím zvolil za duchovný rámec pre svoju encykliku. Čo sa môžeme my, ľudia dneška od sv. Františka naučiť?

František je živým dôkazom toho, že viera v Boha môže viesť k spoločnému úsiliu o ochranu stvorenstva. Jeho láska k tvorom je priamym dôsledkom jeho viery vo všeobecné otcovstvo Boha. Nemá ešte praktické dôvody na to, aby si robil starosti o budúcnosť planéty, ako my dnes: znečistenie ovzdušia, nedostupnosť čistej vody. Jeho ekologizmus je zbavený utilitaristickej účelovosti, hoci oprávnenej, akú máme my dnes. Stačia mu Ježišove slová „len jeden je váš Otec, ten nebeský; vy všetci ste bratia“ (porov. Mt 23,8-9). Nie sú pre neho abstraktným princípom, ale nemenným horizontom jeho života a myslenia. Posilnení touto istotou chcel uviesť celý svet do „stavu bratstva a chvály“.

Františkánske pramene nám referujú o pocitoch sv. Františka pred tým, ako začal písať svoju oslavnú pieseň: „Na chválu Boha i na moje vlastné uspokojenie a pre budovanie blížneho chcem skomponovať nový Chválospev Pána na jeho stvorenia. Každý deň používame stvorenstvo, nemôžeme žiť bez neho, no v ňom človek veľmi uráža Stvoriteľa. Každý deň sa totiž ukazujeme ako nevďační za toto veľké dobrodenie, keď nášmu Stvoriteľovi a darcovi všetkého dobrého nevzdávame zaň chválu, akoby sme mali“.

Potom si sadne, pohrúži sa do úvah a povie: „Najvyšší, všemohúci, dobrý Pane...“

Svätcove slová, podľa ktorých sú slnko a brat oheň dobrými, hviezdy jasnými a krásnymi, sú ozvenou slov „A Boh videl, že všetko je dobré“ z biblického rozprávania o stvorení.

Veľkým hriechom proti stvorenstvu, ktorý predčí všetky ostatné, je nepočúvať na jeho hlas, nenapraviteľne ho tak odsudzujú, slovami sv. Pavla, k márnosti, k bezvýznamnosti (porov. Rim 8,18n).

Apoštol Pavol hovorí o zásadnom hriechu, ktorý nazýva bezbožnosťou alebo „umlčaním pravdy“.

Hovorí, že sa ho dopúšťa ten, čo „hoci pozná Boha, mu nevzdáva slávu a neďakuje“ tak, ako treba vzhľadom na Boha. Nejde tu teda len o hriech ateistov, ktorí popierajú existenciu Boha; je to tiež hriech veriacich, zo srdca ktorých nikdy nevyšlo oduševnené „Sláva Bohu na výsostiach“, ani dojaté „Vďaka ti, Pane“.

Cirkev nám ale tieto slová vkladá do úst pri hymne Glória (Sláva Bohu) počas sv. omše:

„Chválim Ťa, vebíme Ťa, klaniame sa ti, oslavujeme Ťa, vzdávame ti vďaky, lebo veľká je sláva tvoja“.

„Nebesia i zem – často hovorí Písmo – sú plné tvojej slávy“. Mohli by sme povedať, že sú ňou nebesia i zem tehotné. No sami nie sú schopné túto slávu „porodiť“.

Ako žena v druhom stave, aj oni potrebujú schopné ruky pôrodnej asistentky, aby mohli priviesť na svet to, čím sú „tehotné“.

„Pôrodnými asistentkami“ Božej slávy máme byť my sami. Ako dlho len musel svet čakať a aký dlhý rozbeh potreboval, kým došiel k tomuto bodu! Boli to milióny a miliardy rokov, počas ktorých hmota namáhavo

napredovala cez svoju temnosť smerom k svetlu uvedomenia, ako keď miazga vystupuje spod zeme

smerom nahor ku korune stromu, aby sa mohla rozšíriť do kvetov a plodov. K tomuto uvedomeniu sa

konečne dospelo vtedy, keď sa vo vesmíre objavuje „fenomén človeka“. Avšak teraz, keď už vesmír

dosiahol svoj cieľ, sa vyžaduje, aby človek naplnil svoju povinnosť, prevzal vedenie chóru a pre všetkých

zaintonoval „Sláva Bohu na výsostiach!“.

Sv. František nám ukazuje cestu radikálnej zmeny nášho vzťahu k stvorenstvu: spočíva v tom, že sa od

vlastníctva prejde ku kontemplácii. Objavil odlišný spôsob ako sa dá tešiť z vecí – namiesto zmocnenia sa

ich, kontemplotvať ich. To, že sa zriekol vlastníctva akejkoľvek veci, mu umožňuje radovať sa zo

všetkých. Františkánske pramene nám takto opisujú Františkov stav, keď skladal svoj Chválospev na

stvorenstvo:

„Pretože nevládal znášať prirodzené svetlo dňa, ani svetlo ohňa počas noci, bol vždy v prítomí domu a

cely. A nielen to. Noc a deň trpel tiež takou príšernou bolesťou očí, že takmer vôbec nemohol oddychovať a spať; to ešte znásobovalo a zhoršovalo samotnú chorobu zraku i jeho ďalšie nemoci“ Sv. František teda ospevuje nádheru stvorenstva vtedy, keď už nie je schopný vidieť a keď i jednoduché svetlo slnka či ohňa mu spôsobuje príšerné bolesti! Vlastnenie vylučuje, kontemplácia pojíma; vlastnenie rozdeľuje, kontemplácia znásobuje. Jeden jediný človek môže vlastniť jazero, park, a zabrániť tak ostatným mať prístup k nim; no to isté jazero alebo park môžu kontemplovať a radovať sa z nich milióny ľudí bez toho, že by boli niekomu odcudzené. Ide o oveľa skutočnejšie a hlbšie vlastnenie, vlastníctvo smerom dovnútra, nie navonok, vlastnenie dušou, nielen telom. Koľkí veľkostatkári sa kedy zastavili, aby obdivovali kvietok na svojich poliach alebo aby pohľadili klások svojho obilia? Kontemplácia umožňuje vlastniť veci bez toho, aby sme sa ich museli zmocniť.

Príklad sv. Františka z Assisi ukazuje, že náboženský postoj chvály k stvorenstvu nezostáva bez praktických a účinných následkov; nejde o nič vymyslené. Ženie ku konkrétnemu konaniu. Pozrime sa, ako prvý životopisec svätca zaznamenáva niektoré z takýchto konkrétnych prejavov chudobného Františka:

„Objíma všetko stvorené s takou láskou a odovzdanosťou, o akých nebolo nikdy počuť [...] Keď spolubratia režu drevo, zakazuje im odťať celý strom, aby ešte mohol vyhnáť nové výhonky. Nariaďuje tiež, aby záhradník nechal okraje záhrady neobrobené, aby vo svojom čase zeleň rastlín a nádhera kvetov ospievali nádheru Otca všetkého stvorenstva. Chce tiež, aby bol v záhrade jeden záhon vyhradený pre voňavé rastliny a pestovanie kvetov, aby tým, čo ich budú obdivovať, pripomínali sladkosť večnosti. Z okrajov ciest zbieral dokonca červy, aby neboli zašliapnuté, a pre včely počas treskúcej zimy vyžadoval zadováženie medu a výborného vína, aby neumreli hladom“ .

Niektoré z jeho odporúčaní sa zdajú ako by boli napísané dnes pod tlakom ochranárov. Jedného dňa povedal: „Nechcem byť zlodejom almužien“ , t. j., nechcem viac než potrebujem, aby som tak o ne neuberal tých, ktorí ich potrebujú viac ako ja. Dnes by sa takéto pravidlo hodilo omnoho viac vzhľadom na to, čo sa na zemi deje. Aj my by sme mali urobiť predsavzatie: nechcem byť zlodejom zdrojov tým, že ich budem používať viac než je potrebné a nebudem o ne oberať tých, čo prídu po mne.

Isteže, vízia sv. Františka nebola víziou ekologického problému globálneho a celoplanetárneho charakteru, ale skôr víziou lokálnou a bezprostrednou. Myslel skôr na to, čo môže urobiť on sám, či eventuálne jeho spolubratia. Aj v tomto smere nás však môže niečomu naučiť. Jeden zo súčasných moderných sloganov znie: „Thinkglobally, actlocally“ čo v preklade znamená „Mysli globálne, ale konaj lokálne“. Aký zmysel má napr. to, že sa budeme hnevať na toho, kto znečisťuje ovzdušie, oceány a lesy, ak ja sám neváham odhodiť na breh rieky či pobrežie mora plastové vrecko, ktoré tam zostane po stáročia, ak ho niekto iný nezdvihne; ak odhadzujem to, čoho sa chcem zbaviť, kde príde – na ulicu alebo v lese, alebo ak počmáram múry svojho mesta?

Ochranu stvorenstva, tak ako mier, treba začať robiť najskôr od nás samých, Svätý Otec František by povedal „z domu“. Často sa v odkazoch pre Svetový deň pokoja opakuje, že mier začína od teba; podobne i ochrana stvorenstva začína od teba. Je to presne to, čo už na ekumenickom zhromaždení v Basilei v roku 1989 prehlásil jeden zástupca ortodoxnej Cirkvi: „Bez premeny srdca človeka, sa ekológia nemôže nádejať na úspech“.

Zakončím svoje zamyslenie. Niekoľko týždňov pred svojou smrťou sv. František pridal k svojej oslavnej piesni jednu strofu, ktorá začína slovami: „Bud' pochválený [Laudatosii], môj Pane, za tých, čo kvôli láske k tebe, odpúšťajú“ . Myslím si, že keby sv. František teraz žil, pridal by k svojej Piesni ešte jednu strofu: **„Bud' pochválený [Laudatosii], môj Pane, za všetkých tých, čo pracujú na ochrane našej sestry matky Zem, za vedcov, politikov, predstaviteľov všetkých náboženstiev a za ľudí dobrej vôle. Bud' pochválený [Laudatosii], môj Pane, za toho, čo spoločne s mojím menom, prijal i môj odkaz a dnes ho prináša do celého sveta!“**

Text zverejnený na internetovej stránke TK KBS (tkkbs.sk)
<http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocikanku=20150902032>